

The Impact of Financial Health Indicators on the Amount of Loans Received by Bank Customers Considering the Role of Competition in the Industry

Mehdi Rezaei *

Department of Accounting, Faculty of Business and Economics, Persian Gulf University, Bushehr, Iran

Hamed Kargar

Department of Accounting, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

The present study aims to investigate the impact of financial health indicators on the amount of loans received by customers from banks, considering the role of competition in the industry. The statistical population consists of banks listed on the Tehran Stock Exchange, with the study period ranging from 2014 to 2023. After applying systematic exclusion criteria, 10 banks were included as the final sample. Ultimately, twelve hypotheses were formulated and tested using multiple linear regression analysis based on pooled data in EViews 12. The results of testing the research hypotheses indicated that capital adequacy, asset quality, profitability status, and liquidity quality have a direct and significant impact on the loans received by customers from banks. However, market risk sensitivity has an inverse and significant impact on the loans received by customers from banks, while management quality has no effect on the loans received by customers. Competition in the banking industry influences the relationship between financial

* Corresponding Author: M.rezaeimehdi@gmail.com

How to Cite: Rezaei, M., Kargar, H. (2026). The Impact of Financial Health Indicators on the Amount of Loans Received by Bank Customers Considering the Role of Competition in the Industry, *Empirical Studies in Financial Accounting*, 23(89), 87-122. DOI: 10.22054/qjma.2026.88219.2714

health indicators and the amount of loans received, except for liquidity quality and market risk sensitivity.

Keywords: Bank financial health, Financial accounting, Financial loans, Industry competition.

1. Introduction

Banks play a vital role in the economy by providing credit and loans to individuals, institutions, and businesses—an essential element for economic growth and stability. Bank loans enable individuals and firms to finance various objectives such as purchasing homes, starting or expanding businesses, and investing in education. Access to credit is particularly crucial for businesses, allowing them to fund operating expenses, maintain inventories, and expand their workforce. Without access to bank loans, many firms face obstacles to growth or even survival, limiting overall employment and economic development. For individuals, credit provides opportunities for major life events such as buying homes or covering educational expenses, thereby contributing to long-term financial security and well-being. To assess the health and stability of banks, various tools have been developed. The CAMELS rating system is a vital instrument used by financial experts and researchers to evaluate the financial soundness and stability of banks. This model assesses banks based on six key components: Capital Adequacy, Asset Quality, Management Quality, Earnings, Liquidity, and Sensitivity to Market Risk. Such an evaluation can affect banks' credit growth, since it directly influences their lending capacity and attractiveness to investors. Banks with strong financial health ratings generally enjoy better access to capital markets, enabling them to extend greater credit to customers. A high capital adequacy rating ensures sufficient capital reserves to absorb potential losses, supporting lending operations. High asset quality indicates a relatively low-risk loan portfolio, increasing the bank's willingness to provide credit. Moreover, banks with strong management and earnings are better equipped to face economic challenges and maintain sustainable credit expansion.

1. Hypotheses

H1. Capital adequacy affects the amount of loans received by bank customers.

H2. Asset quality affects the amount of loans received by bank customers.

H3. Management quality affects the amount of loans received by bank customers.

H4. Profitability affects the amount of loans received by bank customers.

H5. Liquidity quality affects the amount of loans received by bank customers.

H6. Sensitivity to market risk affects the amount of loans received by bank customers.

H7. Competition in the banking industry affects the relationship between capital adequacy and customer loans.

H8. Competition in the banking industry affects the relationship between asset quality and customer loans.

H9. Competition in the banking industry affects the relationship between management quality and customer loans.

H10. Competition in the banking industry affects the relationship between profitability and customer loans.

H11. Competition in the banking industry affects the relationship between liquidity quality and customer loans.

H12. Competition in the banking industry affects the relationship between sensitivity to market risk and customer loans.

2. Research Methodology

This is an applied study and methodologically a causal-correlational (ex post facto) study. The statistical population consists of all banks listed on the Tehran Stock Exchange, covering the period from 2014 to 2023. The systematic elimination sampling method was employed to arrive at the final sample of 10 banks. Data analysis was performed using panel data methodology in EViews 12 to test the research hypotheses.

3. Findings

The results reveal that capital adequacy, asset quality, profitability, and liquidity have a direct and significant impact on the amount of loans received by bank customers. However, sensitivity to market risk has a negative and significant effect, while management quality shows no significant relationship. Moreover, competition in the banking

industry affects the relationship between financial health indicators and the amount of loans received, except for liquidity and sensitivity to market risk, where the effect is insignificant.

4. Discussion & Conclusion

The findings suggest that banks' financial soundness, particularly in terms of capital adequacy, asset quality, profitability, and liquidity, has a significant positive influence on their ability to extend more loans to customers. This underscores the importance of financial stability and robustness in banks in effectively contributing to national economic performance. Conversely, sensitivity to market risk exhibits a significant negative relationship, reflecting banks' caution under high-risk conditions. In contrast, management quality alone does not significantly affect the volume of loans. Interaction analysis also unveils complex dynamics: competition amplifies the influence of capital adequacy and profitability on bank lending, indicating that healthier banks may compete more actively by offering greater credit to attract customers. Meanwhile, competition combined with management quality shows a negative effect on loan levels, and interactions with asset quality, liquidity, and market risk sensitivity remain insignificant.

اثر شاخص‌های سلامت مالی بر میزان تسهیلات دریافتی مشتریان در بانک‌ها با لحاظ کردن نقش رقابت در صنعت

گروه حسابداری، دانشکده کسب و کار و اقتصاد، دانشگاه خلیج فارس،
 بوشهر، ایران

* مهدی رضایی

گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

 حامد کارگر

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی اثر شاخص‌های سلامت مالی بر میزان تسهیلات دریافتی مشتریان در بانک‌ها با لحاظ کردن نقش رقابت در صنعت است. جامعه آماری مورد مطالعه بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و دوره مورد مطالعه از سال ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۲ است. با اعمال شرایط حذف سیستماتیک ۱۰ بانک در غربال نهایی از جامعه آماری به عنوان نمونه نهایی لحاظ شده‌اند. در نهایت دوازده فرضیه برای پژوهش حاضر طرح گردید که با کمک آزمون رگرسیون خطی چندگانه مبتنی بر داده‌های تلفیقی در نرم‌افزار ایویوز ۱۲، آزمون شد. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد که کفایت سرمایه، کیفیت دارایی، وضعیت سودآوری و کیفیت نقدینگی تأثیر مستقیم و معناداری بر تسهیلات دریافتی مشتریان از بانک دارد؛ اما حساسیت به مخاطرات بازار تأثیر معکوس و معناداری بر تسهیلات دریافتی مشتریان از بانک دارد و کیفیت مدیریت تأثیری بر تسهیلات دریافتی مشتریان ندارد. رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان شاخص‌های سلامت مالی و میزان تسهیلات مالی دریافتی به جز کیفیت نقدینگی و حساسیت به مخاطرات بازار تأثیرگذار است.

کلیدواژه‌ها: تسهیلات مالی، سلامت مالی بانک، رقابت در صنعت، حسابداری مالی.

مقدمه

بانک‌ها با اعطای اعتبار و تسهیلات به افراد، مؤسسات و کسب‌وکارها که برای رشد و ثبات اقتصادی ضروری است، نقشی حیاتی در اقتصاد ایفا می‌کنند، بانک‌ها از این لحاظ که در تأمین مالی و گردش پول نقش حیاتی دارند از جایگاه مهمی برخوردارند (نیکبخت و قربانی، ۱۳۹۹). تسهیلات اعطایی بانک‌ها به افراد و کسب‌وکارها این امکان را می‌دهد تا برای اهداف مختلفی از جمله خرید مسکن، راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در آموزش و غیره، تأمین مالی نمایند (Dilla et al., 2024). بانک‌ها با فراهم کردن این تسهیلات بانکی، به‌عنوان واسطه‌ای بین سپرده‌گذاران (که وجوه خود را در بانک‌ها می‌گذارند) و وام‌گیرندگان (که به سرمایه‌نیاز دارند) عمل می‌کنند. این گردش اعتبار، با تحریک مصرف، سرمایه‌گذاری و نوآوری، از فعالیت‌های اقتصادی پشتیبانی می‌کند (Nippani et al., 2024). در مجموع، اعطای اعتبار توسط بانک‌ها باعث تقویت رشد اقتصادی خواهد بود، زیرا کارایی سیستم مالی را افزایش می‌دهد. از همین رو ارزیابی و سلامت مالی نهاد بانکی از اهمیت بالایی برخوردار است (Mong, 2025). این ارزیابی می‌تواند بر رشد اعتبار بانک‌ها تأثیرگذار باشد، زیرا به‌طور مستقیم بر توانایی آن در وام‌دادن و جذب سرمایه‌گذاران تأثیر می‌گذارد. بانک‌هایی که دارای رتبه‌بندی قوی سلامت مالی هستند، به‌طور کلی از دسترسی بهتری به بازارهای سرمایه برخوردار هستند و آن‌ها را قادر می‌سازد تا اعتبار بیشتری را به مردم ارائه دهند (Sifrain, 2024).

رقابت در صنعت بانکداری به معنای تلاش مستمر بانک‌ها برای ارائه خدمات بهتر، نوآوری و کسب مزیت رقابتی است. در یک بازار رقابتی، بانک‌ها در تولید و فروش خدمات مشابه، رقابت تنگاتنگی دارند و هیچ‌کدام نمی‌توانند به‌طور کامل بازار را در اختیار خود بگیرند (پوستین چی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ به عبارت دیگر، رقابت‌پذیر بودن به این معنی است که هیچ بانکی نمی‌تواند با استفاده از روش‌های تولیدی خاص، خدمات باکیفیت‌تری تولید کند یا آن‌ها را با قیمت پایین‌تر از سایر رقبای عرضه کند و در نتیجه، بازار فروش را به انحصار خود درآورد (Adjei-Frimpong et al., 2021). رقابت در بازار خدمات بانکی،

نیروی محرکه‌ای برای نوآوری و بهبود مستمر است. بانک‌ها از طریق نوآوری و ابداع روش‌های جدید، تلاش می‌کنند هزینه‌های خود را کاهش داده، کیفیت خدمات خود را بهبود بخشند و در بازار رقابتی باقی بمانند. این رقابت، بانک‌ها را مجبور می‌کند تا از یک سو به دنبال اطلاعات رقبا باشند و از سوی دیگر، اطلاعات خود را برای حفظ مزیت رقابتی پنهان کنند. بانک‌هایی که در صنعت بانکداری از قدرت بیشتری برخوردارند، می‌توانند اعتبارات بیشتری را جذب کرده و خدمات متنوع‌تری را به مشتریان خود ارائه دهند (El Moussawi, Mansour et al., 2022).

در یک بازار رقابتی، بانک‌ها تلاش می‌کنند هزینه‌های خود را کاهش داده و خدمات خود را با قیمت‌های رقابتی‌تری ارائه نمایند (سبحانی و رزم‌آهنگ، ۱۳۹۷). این امر به نفع مشتریان است، زیرا آن‌ها می‌توانند از خدمات بانکی با هزینه کمتری بهره‌مند شوند. رقابت باعث می‌شود منابع مالی به سمت بانک‌هایی هدایت شوند که عملکرد بهتری دارند و خدمات باکیفیت‌تری ارائه می‌دهند. این امر باعث تخصیص بهینه منابع و افزایش کارایی نظام بانکی می‌شود. در یک بازار رقابتی، بانک‌ها به نیازهای مشتریان توجه بیشتری نشان می‌دهند و تلاش می‌کنند خدمات خود را بر اساس نیازهای آن‌ها تنظیم کنند. این امر باعث افزایش رضایت مشتریان و بهبود رابطه آن‌ها با بانک‌ها می‌شود (Yong et al., 2021). از همین رو هدف اصلی و نهایی پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال است که آیا رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان شاخص‌های سلامت بانکی و دسترسی مشتریان به تسهیلات مالی تأثیرگذار است؟

در اقتصاد ایران، بانک‌ها نقش حیاتی در تأمین مالی بخش‌های تولیدی و تخصیص منابع دارند. سلامت این نهادها به دلیل سهم بالای دارایی‌های بانکی در اقتصاد، تأثیر مستقیم بر کل اقتصاد دارد. با این حال، سیستم بانکی با مشکلاتی نظیر دارایی‌های سمی، مطالبات غیرجاری، سیاست‌های دستوری، مدیریت ناکارآمد و عدم شفافیت دست‌وپنجه نرم می‌کند. این مسائل، توانایی بانک‌ها در اعطای اعتبار، جذب سپرده و مدیریت ریسک را تضعیف کرده و به رشد نقدینگی و تورم دامن می‌زند. علاوه بر این، ضعف در سیستم

بانکی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی را دشوار ساخته، امنیت سپرده‌های مردم را به خطر انداخته و توانایی دولت در اجرای پروژه‌های عمرانی و حمایت از کسب‌وکارها را محدود می‌کند؛ از این رو، ارتقای سلامت بانکی برای دستیابی به رشد اقتصادی پایدار و بهبود وضعیت معیشتی ضروری است. با توجه به نبود یافته‌های قطعی در زمینه تأثیرات سلامت بانکی بر دسترسی مشتریان به اعتبارات بانکی در حضور رقابت در صنعت بانکداری و لزوم بررسی این مورد و ایجاد شکاف پژوهشی ایجادشده در کشور، بنابراین پژوهش حاضر در تلاش است تا پاسخی کاربردی برای مدیران و ذینفعان حوزه بانکی و اقتصاد در کشور و همچنین برای پژوهشگران این حیطه ایجاد نماید. در ادامه ساختار پژوهش با ارائه مبانی نظری و بسط فرضیه پژوهش و پیشینه تجربی پژوهش پرداخته‌شده و در ادامه روش‌شناسی و درنهایت یافته‌ها و نتایج حاصل از پژوهش ارائه شده است.

مبانی نظری و بسط فرضیه‌های پژوهش

از آنجاکه بخش عمده‌ای از درآمدهای مالی اعتباری، به‌ویژه بانک‌ها، از محل فعالیت‌های اعتباری و ارائه تسهیلات حاصل می‌شود که این امر، ستون اصلی مدل کسب‌وکار بانکداری نوین را تشکیل می‌دهد. باین حال، افزایش چشمگیر موارد تقلب، سوءاستفاده‌های مالی و تخلفات سیستماتیک در سالیان اخیر، سلامت عملیاتی^۱ نظام بانکی را به کانون توجه سیاست‌گذاران، ناظران و ذینفعان مبدل ساخته است (Mong, 2025). بانک‌ها به‌عنوان ارکان اصلی و پیشران بازار پول، نقشی حیاتی در حفظ ثبات اقتصادی و تسهیل گردش مالی ایفا می‌کنند. هرگونه خدشه به یکپارچگی عملیاتی و شفافیت در فرآیندهای بانکی می‌تواند منجر به فرسایش اعتماد عمومی^۲ شود (Wang, 2024). لازمه رشد اقتصادی، وجود نظام‌های تأمین مالی برای انجام سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی است. نظام‌های تأمین مالی می‌توانند با تمرکز منابع و وجوه محدود برای سرمایه‌گذاری‌های عظیم، رشد اقتصادی کشورها را سهل‌تر نمایند (مهربان‌پور و همکاران،

1 Operational Integrity

2 Public Trust

(۱۳۹۶)؛ بنابراین سلامت بانکی یکی از عوامل کلیدی در گردش مالی در اقتصاد کشورها است. یک بانک سالم و پایدار قادر است تا با اطمینان بیشتری به مشتریان خود اعتبار دهد و خدمات مالی بهتری ارائه کند. سلامت مالی بانک به‌طور کلی شامل معیارهای مالی و غیرمالی است که وضعیت کلی بانک را نشان می‌دهد که از جمله آن توانایی پردازش صحیح درخواست‌های اعتبار و مدیریت توافقات اعتباری است (Xie & Hu, 2024). بانک‌های سالم معمولاً می‌توانند نرخ بهره رقابتی تری ارائه دهند و شرایط بهتری برای وام دادن به مشتریان وضع نمایند و این به نفع مشتریان است (Mong, 2025).

در حیطه سلامت بانکی و اعتباردهی به مشتریان تئوری‌های مختلف اقتصادی و مالی وجود دارد. شش تئوری کلیدی که می‌توانند پشتوانه این رابطه باشند شامل نظریه تخصیص اعتبار^۱ که این نظریه بیان می‌کند که بانک‌ها می‌بایست منابع مالی خود را به‌گونه‌ای تخصیص دهند که ریسک‌های مرتبط با اعتباردهی به حداقل برسد. به عبارتی، تصمیمات اعتباردهی باید بر اساس ارزیابی دقیق وضعیت مالی و شایستگی مشتری اتخاذ شود (Hide, 1994).

نظریه دوم نظریه ریسک و بازده^۲ است، این نظریه بیان می‌کند که بانک‌ها در حین اعتباردهی باید تعادلی بین ریسک و بازده برقرار نمایند؛ یعنی با هر افزایش در ازای ارائه اعتباری با ریسک بالاتر، بانک می‌بایست انتظار بازده بالاتری نیز داشته باشد. این همان مفهوم مدیریت ریسک است که به سلامت بانک مرتبط می‌شود (Markowitz, 1952). نظریه سوم، نظریه اطلاعات نامتقارن^۳ است، این نظریه به وجود عدم تقارن اطلاعات اشاره دارد که ناشی از نداشتن اطلاعات کامل توسط بانک‌ها نسبت به مشتریان است. این مشکل می‌تواند منجر به تصمیمات نادرست در اعتباردهی گردد. نظریه چهارم، نظریه اعتبار و بانکداری^۴ است، این نظریه به بررسی فرآیند اعتباردهی از سوی بانک‌ها و تأثیر آن بر سلامت مالی بانک‌ها و اقتصاد کلان می‌پردازد. بر اساس این نظریه، وضعیت مالی بانک‌ها

1 Credit Allocation Theory

2 Risk-Return Theory

3 Asymmetric Information Theory

4 Credit and Banking Theory

تأثیر مستقیم بر تصمیمات آن‌ها در زمینه اعتباردهی دارد (Freixas & Rochet, 2008). نظریه پنجم نظریه موسسه‌ای^۱ است که این نظریه به بررسی نقش نهادها و قوانین در تأثیر بر رفتار بانک‌ها و تصمیمات اعتباردهی آن‌ها می‌پردازد. بانک‌ها باید با توجه به قوانین و مقررات مرتبط با سلامت بانکی و مدیریت ریسک عمل کنند (North, 1990). در نهایت نظریه ششم نظریه انتخاب عقلایی^۲ است که این نظریه به این معناست که تصمیمات اقتصادی افراد از جمله بانک‌ها بر اساس تحلیل عقلایی از هزینه و فایده انجام می‌شود (Becker, 1976). شش نظریه ارائه شده فوق می‌توانند پایه‌هایی برای درک بهتر ارتباط بین سلامت بانکی و اعتباردهی به مشتریان باشند.

کفایت سرمایه به عنوان یکی از مهم‌ترین معیارهای سلامت مالی بانک‌ها شناخته می‌شود و تأثیر مستقیمی بر اعتبار پرداختی به مشتریان دارد. هنگامی که یک بانک دارای سطح بالایی از سرمایه باشد، این امر توانایی آن را برای تحمل ریسک‌ها و زیان‌های احتمالی افزایش می‌دهد و در نتیجه موجب اعتماد بیشتر به عنوان یک نهاد مالی پایدار می‌شود (Ben Naceur et al., 2018). به علاوه، بانک‌ها با داشتن سرمایه کافی می‌توانند وام‌های بیشتری به مشتریان اعطا نموده و استانداردهای وام‌دهی را در شرایط بهتری تنظیم نمایند. در مقابل، اگر کفایت سرمایه در حد قابل قبولی قرار نگیرد، بانک‌ها تمایل به کاهش فعالیت‌های وام‌دهی، سختگیری در معیارهای اعتبار و افزایش نظارت بر ریسک خواهند داشت که در نهایت منجر به محدود شدن دسترسی مشتریان به اعتبارات می‌گردد. این رابطه پیچیده میان کفایت سرمایه و اعتبار پرداختی به مشتریان، اهمیت مدیریت مؤثر سرمایه را در تصمیمات ورودی و خروجی بانک‌ها روشن می‌سازد (Mong, 2025).

Carlson et al. (2020)

Louhichi and Boujelbene (2017) و همچنین Košak et al. (2015) نتیجه

گرفتند همبستگی مثبت بین سرمایه بانکی و فعالیت وام‌دهی است. باین حال، به گفته Kim and Sohn (2017) بانک‌های آمریکایی با سطح سرمایه بالاتر تنها پس از انباشت نقدینگی

1 Institutional Theory

2 Rational Choice Theory

کافی، تمایل دارند وام‌های خود را به شدت گسترش دهند. از همین رو فرضیه اول پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه اول: کفایت سرمایه بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثر گذار است.

کیفیت دارایی به عنوان معیاری از سلامت مالی بانک، تأثیر قابل توجهی بر اعتبار پرداختی به مشتریان دارد. بانک‌هایی که با دارایی‌های با کیفیت پایین یا نسبت‌های بالای وام‌های معوق روبه‌رو هستند، تمایل دارند تا به منظور مدیریت ریسک و حفظ سرمایه، سیاست‌های اعتباری سخت‌گیرانه‌تری را اتخاذ کنند (Altunbas et al., 2020). از سوی دیگر، کیفیت بالای دارایی‌ها به بانک‌ها این امکان را می‌دهد که با اطمینان بیشتری وام‌های جدیدی ارائه دهند و در نتیجه دامنه‌ی اعتباردهی به مشتریان را به طرز مؤثری گسترش دهند. لذا، رابطه‌ای معکوس بین کیفیت دارایی و سخت‌گیری در اعتباردهی وجود دارد که نشان‌دهنده اهمیت مدیریت بهینه کیفیت دارایی در حداکثرسازی فرصت‌های وام‌دهی بانک‌ها و تأمین اعتبار برای مشتریان است (Mong, 2020). (Adesina et al. (2019). برای مشتریان وام به عنوان معیاری برای کیفیت وام بانکی تجزیه و تحلیل کرد و نتیجه گرفت که عملکرد ضعیف دارایی‌ها مانع از توانایی بانک‌ها در ارائه وام می‌شود؛ اما (Aysan and Disli (2019 یافته‌های متضادی را ارائه می‌دهند. از همین رو فرضیه دوم پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه دوم: کیفیت دارایی بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثر گذار است.

مدیریت کارآمد و با کیفیت می‌تواند با ایجاد سیاست‌های شفاف و متناسب، فرایندهای اعتبارسنجی دقیق‌تری را پیاده‌سازی کند که به تحلیل دقیق نسبت‌های مالی و اعتباری مشتریان کمک می‌کند. از سوی دیگر، کیفیت بالای مدیریت موجب بهبود ارتباطات داخلی و افزایش فرهنگ سازمانی می‌شود که می‌تواند موجب توانمندسازی کارکنان در شناسایی نیازهای مشتریان و انطباق سریع با تغییرات بازار گردد (Sifrain, 2024)؛ بنابراین، مدیریت مؤثر، نه تنها به بهبود کیفیت تصمیمات اعتباری کمک می‌کند، بلکه می‌تواند منجر به افزایش سهم بازار و بهبود روابط با مشتریان نیز گردد. در نتیجه، یک بانک به دنبال

مدیریت قوی، قادر است اعتبار بیشتری را به مشتریان خود تخصیص دهد و فرصت‌های توسعه تجاری را به حداکثر برساند. در این زمینه فرضیه جایگزینی بیان می‌کند بانک‌هایی که به خوبی مدیریت می‌شوند، می‌توانند همان حجم وام را با هزینه‌های عملیاتی کمتر حفظ کنند؛ بنابراین، بانک‌ها ممکن است به لطف منابع فراوان خود، انگیزه داشته باشند تا با تسریع سرعت رشد وام، درآمد خود را افزایش دهند. این بدان معناست که بانک‌ها با سیستم‌های مدیریتی کارآمد می‌توانند بدون متحمل شدن هزینه‌های بیش‌ازحد به حجم تسهیلات اعطایی موردنظر دست یابند (Mong, 2025). از همین رو فرضیه سوم پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه سوم: کیفیت مدیریت بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

سودآوری پایدار نشان‌دهنده سلامت مالی و توانایی بانک در مواجهه با ریسک‌ها و تحمل زیان‌ها است. بانک‌هایی که دارای سودآوری بالا هستند، می‌توانند از منابع داخلی بیشتری برای تأمین مالی وام‌ها استفاده کنند و درعین حال قادر به کاهش هزینه‌های تأمین مالی برای مشتریان نیز می‌باشند. این امر باعث افزایش ظرفیت وام‌دهی و تسهیلات بانک‌ها به مشتریان می‌شود. به علاوه، یک وضعیت سودآور به بانک این امکان را می‌دهد تا در مواجهه با نوسانات اقتصادی و ریسک‌های اعتباری، انعطاف‌پذیری بیشتری داشته باشد و سطح اطمینان به خدمات خود را افزایش دهد (Mong, 2025). (Nier, Zicchino (2023) نشان دادند همبستگی مثبت بین بازده بانکی (اندازه‌گیری شده با بازده حقوق صاحبان سهام) و رشد وام استفاده می‌کنند. این یافته متعاقباً توسط Bustamante et al. (2019) در پرو تأیید شد. (Rajan (2016) نتیجه گرفتند که بانک‌ها زمانی که بازده بالاتری را در سرمایه‌گذاری‌ها تجربه می‌کنند، تمایل کمتری به ارائه وام دارند، علاوه بر این، Laidroo (2010) استدلال کردند که در یک بخش بانکداری بسیار رقابتی، حاشیه سود پایین‌تر ممکن است منجر به افزایش رشد وام شود. (Adesina (2019) نتایج قبلی را به چالش می‌کشد. این پژوهش یک الگوی متضاد را نشان می‌دهد که نشان‌دهنده ارتباط منفی بین سود بانک و رشد وام است. نویسنده این را به عنوان پیامد بالقوه کاهش عرضه وام توسط

بانک‌ها در پیگیری بازده بالاتر تفسیر می‌کند. از همین رو فرضیه چهارم پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه چهارم: وضعیت سودآوری بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثر گذار است. کیفیت نقدینگی بالا به بانک‌ها این امکان را می‌دهد تا به طور سریع و مؤثر به درخواست‌های وام و اعتبار پاسخ دهند. زمانی که یک بانک دارای نقدینگی قوی باشد، توانایی بیشتری برای تأمین مالی وام‌های جدید و ارائه تسهیلات به مشتریان دارد، بدون اینکه تحت فشار بحرانی قرار گیرد (Broner et al., 2014). این ویژگی به ویژه در شرایط نوسانات اقتصادی و عدم قطعیت‌های بازار اهمیت دارد، زیرا بانک‌هایی که از نقدینگی مناسبی برخوردارند، می‌توانند ریسک اعتباری را به حداقل برسانند و در فرآیند اعطای اعتبار، راحت‌تر و با انعطاف بیشتری عمل کنند. به علاوه، کیفیت بالای نقدینگی می‌تواند به افزایش اعتماد مشتریان به بانک و تقویت روابط بلندمدت منجر شود (Mong, 2025). نتایج Gennaioli et al. (2020) همین یافته‌های مطرح شده را تأیید می‌کند. نتایج Cornett et al. (2011) نشان داد بانک‌ها به طور فعال موقعیت نقدینگی خود را به منظور کاهش ریسک نقدینگی در زمان بحران افزایش داده که منجر به کاهش سرمایه‌گذاری در سمت وام‌های جدید می‌شود. نتایج Roulet et al. (2022) بر اهمیت حفظ سطوح بالاتر نقدینگی را به عنوان نیروی محرکه بانک‌ها برای گسترش عملیات وام‌دهی نشان می‌دهد. Berrospide and Edge (2010) نیز همین نتایج را نشان دادند. از همین رو فرضیه پنجم پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه پنجم: کیفیت نقدینگی بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثر گذار است. حساسیت به مخاطرات بازار یکی از عواملی است که به طور مستقیم بر اعتبار پرداختی به مشتریان در بانک‌ها تأثیر می‌گذارد. بانک‌هایی که قادر به شناسایی و مدیریت مؤثر ریسک‌های بازار هستند، می‌توانند تأثیرات منفی نوسانات قیمت‌ها، تغییرات نرخ بهره و شرایط اقتصادی را در ارزیابی اعتبار مشتریان به حداقل برسانند. در واقع، این حساسیت به مخاطرات بازار باعث می‌شود بانک‌ها قادر باشند تصمیمات اعتباری بهتری اتخاذ کنند و

در نتیجه، ریسک اعتباری را کاهش دهند (Wang & Mothary., 2025). علاوه بر این، بانک‌های حساس به تغییرات بازار معمولاً استراتژی‌های متقن‌تری برای تأمین مالی و ارائه تسهیلات دارند که به ثبات و قابلیت اطمینان آن‌ها در اعطای اعتبار می‌افزاید. در نتیجه، یک بانک با مدیریت مناسب حساسیت به مخاطرات بازار می‌تواند به اعطای اعتبار پاسخگو تر و مؤثرتری به مشتریان پردازد و در نهایت به افزایش سهم بازار و تقویت روابط با مشتریان منجر شود (Mong., 2025). (Delis et al (2014). دریافتند که وام‌دهی توسط بانک‌های ایالات متحده زمانی کاهش می‌یابد که مشتریان احساس خطر بیشتری دارند، به ویژه زمانی که بانک‌ها با ریسک اعتباری بالایی مواجه هستند. (Tracey, Leon (2014) رویکرد متفاوتی را در پیش گرفتند و دریافتند که بانک‌ها به نسبت وام‌های غیرجاری پاسخ متفاوتی می‌دهند، به طوری که بانک‌های پرریسک زمانی که نسبت از یک آستانه معین فراتر رود، وام‌های خود را به میزان قابل توجهی کاهش می‌دهند. از همین رو فرضیه ششم پژوهش به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه ششم: حساسیت به مخاطرات بازار بر تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

در شرایط رقابتی فزاینده، بانک‌ها به دنبال جذب مشتریان و منابع بیشتر هستند که این امر می‌تواند انگیزه‌ای برای بهبود حاکمیت شرکتی و افزایش کارایی باشد. با این حال، رقابت در سیستم بانکی با رقابت در سایر صنایع متفاوت است و بیشتر بر جذب منابع و سپرده‌ها متمرکز است (امیری و قلیچ، ۱۳۹۹). رقابت در صنعت بانکداری، به ویژه در ایران، به عنوان یک عامل انگیزشی برای بهبود عملکرد و افزایش کارایی بانک‌ها مطرح است (سبحانی و رزم‌آهنگ، ۱۳۹۷). نظریه ساختار-عملکرد بیان می‌کند که ساختار بازار (رقابتی یا انحصاری) بر رفتار نهادها (مانند تصمیمات وام‌دهی) و عملکرد آن‌ها (مانند سودآوری) تأثیر می‌گذارد (Bain., 1956). در یک بازار رقابتی، بانک‌ها ممکن است برای جذب مشتریان، نرخ سود وام‌ها را کاهش دهند یا شرایط اعطای وام را تسهیل کنند که این امر

می‌تواند منجر به افزایش حجم وام‌دهی شود. نظریه نمایندگی^۱ بیان می‌کند، رقابت تضاد منافع بین مدیران و سهامداران را تشدید می‌کند (Eisenhardt., 1989 & Mckling., 1976). نظریه کارایی بیان می‌کند رقابت می‌تواند بانک‌ها را به بهبود کارایی و نوآوری در فرآیندهای وام‌دهی ترغیب کند (Debreu., 1951). نظریه واسطه‌گری مالی بیان می‌کند بانک‌ها به‌عنوان واسطه‌های مالی، نقش مهمی در تخصیص منابع مالی به بخش‌های مختلف اقتصادی ایفا می‌کنند (Rocher, Freixas., 2015). رقابت همچنین می‌تواند بانک‌ها را به تخصیص بهینه منابع و اعطای وام به پروژه‌های با بازده بالاتر ترغیب کند. رقابت بانکی در جذب مشتریان و منابع بیشتر، عامل انگیزشی خوبی جهت برپایی اصول حاکمیت شرکتی در هر بانکی خواهد بود. این موردی است که در صنایع مختلف نیز به اثبات رسیده است. نظریه بازی‌ها بیان می‌کند رقابت بین بانک‌ها را می‌توان به‌عنوان یک بازی در نظر گرفت که در آن هر بانک تلاش می‌کند تا سهم بازار خود را افزایش دهد. در این بازی، بانک‌ها ممکن است از استراتژی‌های مختلفی مانند کاهش نرخ سود، ارائه خدمات بهتر یا تبلیغات استفاده کنند (Mong., 2025).

رقابت در سیستم بانکی بیشتر بر مفهوم عامیانه رقابت دلالت دارد، به همین دلیل دیدگاه‌های مختلفی در مورد رابطه بین رقابت و کارایی در مورد سیستم بانکی وجود دارد (گلی و اسکندری، ۱۳۹۸). مدیریت منابع و مصارف بخش وسیعی از فعالیت‌های سیستم بانکی از تجهیز تا تخصیص منابع را در برمی‌گیرد، در فرآیند آزادسازی بازارهای مالی و پیوند با بازارهای جهانی، کارایی، شرط لازم است. دو وظیفه اصلی و مهم بانک‌ها، تجهیز منابع پولی (جمع‌آوری پول) و دیگری اعطای تسهیلات (توزیع پول) در نظر گرفته می‌شود (ابونوری و کاشفی، ۱۳۹۷)؛ بنابراین رقابت در صنعت بانکداری می‌تواند سیستم وام‌دهی بانک‌ها را تحت تأثیر قرار دهد (Fungacova., 2014). (Dang, Nguyen (2023) نتیجه گرفتند که فعالیت‌های وام‌دهی بانک‌هایی که قدرت بازار بیشتری دارند، نسبت به شوک‌های نامطلوب عدم قطعیت حساسیت کمتری دارند؛ (Yang, Shao (2016) نتیجه

گرفتند که افزایش رقابت در بخش بانکی چین، اثربخشی انتقال سیاست پولی از طریق کانال وام‌دهی بانکی را کاهش می‌دهد؛ بنابراین با توجه به اهمیت رقابت در صنعت بانکداری و تأثیرات آن بر جنبه‌های مختلف عملکرد بانک‌ها فرضیه‌های بعدی پژوهش به صورت زیر ارائه شده است:

فرضیه هفتم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان کفایت سرمایه و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

فرضیه هشتم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان کیفیت دارایی و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

فرضیه نهم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان کیفیت مدیریت و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

فرضیه دهم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان وضعیت سودآوری و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

فرضیه یازدهم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان کیفیت نقدینگی و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

فرضیه دوازدهم: رقابت در صنعت بانکداری بر رابطه میان حساسیت به مخاطرات بازار و تسهیلات دریافتی مشتریان بانک اثرگذار است.

پیشینه تجربی پژوهش

Mong (2025) با بررسی اجزای چارچوب CAMELS نتیجه گرفتند کفایت سرمایه و کیفیت سود به طور قابل توجهی بر رشد اعتبار تأثیر می‌گذارند، درحالی که کیفیت دارایی، کیفیت مدیریت و حساسیت به ریسک بازار تأثیر منفی بر اعتبار بانک دارند.

Sifrain (2024) در مطالعه‌ای با عنوان تأثیر مدل CAMELS بر کیفیت پرتفوی وام بخش بانکی این گونه بیان کردند که نتایج پژوهش، فرضیه «خطر اخلاقی» را تأیید می‌کند که سرمایه‌گذاری ناکافی توسط بانک‌ها به معنای بدتر شدن کیفیت پرتفوی وام است.

اثر شاخص‌های سلامت مالی بر میزان تسهیلات دریافتی مشتریان در بانک‌ها...؛ رضایی و کارگر | ۱۰۳

به‌طور مشابه، یافته‌ها از فرضیه «مدیریت بد» پشتیبانی می‌کنند که درآمدهای گذشته با افزایش وام‌های مشکل‌دار ارتباط منفی دارند. نقدینگی بانک در دوره‌های قبل تأثیر مثبت و معناداری بر وام‌های مشکل‌دار دارد، در مقابل، کارایی مدیریت هیچ تأثیری بر وام‌های مشکل‌دار ندارد.

Qureshi, Siddiqui (2023) در پژوهشی با عنوان تأثیر مدل CAMELS بر سودآوری بانک‌ها نتیجه گرفتند که رابطه مثبتی بین شاخص‌های کاملز و عملکرد بانک برقرار شده است، به این معنی که عدد بالاتر، درآمد بانک را افزایش می‌دهد.

Danlami (2022) در مطالعه‌ای با بررسی تأثیر CAMELS بر ثبات بانک‌های اسلامی این‌گونه بیان نمودند که همه عوامل CAMELS به پایداری بانک‌های اسلامی کمک نمی‌کنند. قراردادهای مشارکتی، بانک‌ها را باثبات‌تر کردند، اما وام‌های مضاربه‌ای (که نوعی شراکت در سود و زیان است)، ثبات آن‌ها را کم کرد.

Nguyen, Dang (2020) با بررسی عوامل تعیین‌کننده رشد وام در ویتنام (مخصوص بانک): شواهدی از رویکرد CAMELS این‌گونه بیان نمودند که یک بانک با سرمایه بزرگ، سودآوری و نقدینگی و مدیریت بهتر و کیفیت بالای دارایی ممکن است به‌طور مثبت به رشد بالای وام کمک کند. بانک‌هایی که در معرض ریسک اعتباری بالا قرار دارند از وام‌دهی منصرف می‌شوند.

حسینی (۱۴۰۳) با بررسی ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی بر سودآوری بانک‌ها این‌گونه بیان کردند که نتایج تحقیق حاکی از آن است که وقفه متغیر RORAC تأثیر منفی و معناداری بر مقدار کنونی آن داشته و نشان‌دهنده وابستگی زمانی این شاخص است. همچنین، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام و نسبت کفایت سرمایه، تأثیر مثبت و معناداری بر RORAC نشان می‌دهند، درحالی‌که نسبت مطالبات غیرجاری و بازده دارایی با اثری منفی بر این شاخص همراه بوده‌اند.

اسکویی (۱۴۰۳) در پژوهشی با بررسی شاخص‌های سلامت نظام بانکی این‌گونه بیان نمودند که بررسی‌های انجام‌شده به‌منظور ارزیابی سلامت شبکه بانکی کشور حاکی است

که بانک‌ها از نظر شاخص سلامت بانکی با وضعیت نامطلوبی مواجه‌اند و بانک مرکزی نظارت کافی بر فعالیت بانک‌ها ندارد؛ به طوری که بر اساس مطالعات صورت گرفته، بانک‌ها تحت تأثیر عواملی مانند پایین بودن نسبت کفایت سرمایه، نامطلوب بودن شاخص کیفیت دارایی‌ها (بالا بودن نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات) و نیز کاهش بازده دارایی و سرمایه به‌عنوان شاخص سودآوری و پایین بودن نسبت نقدینگی، رتبه پایینی را به خود اختصاص داده‌اند.

زنگنه و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با مطالعه عوامل مؤثر بر تسهیلات بانکی بیان کردند که در دوران رونق اعتباری، رشد اقتصادی تنها متغیر اثرگذار بر تسهیلات است و در دوران بحران اعتباری، نرخ تورم، نرخ سود تسهیلات و مطالبات غیر جاری اثری معکوس بر تسهیلات دارند در حالی که نرخ سود سپرده‌های بانکی و نرخ رشد ارز، اثری مثبت و معنادار بر نرخ رشد تسهیلات بانکی می‌گذارند.

عبداللهی پور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثر شاخص‌های کم‌لنز (CAMELS) بر بازده سرمایه تعدیل شده به ریسک این گونه بیان نمودند که بسیاری از بانک‌ها علی‌رغم افزایش سود خالص در صورت‌های مالی خود، از حیث این شاخص در وضعیت مناسبی قرار ندارند. همچنین بر اساس مدل اجرایشده، اثر کفایت سرمایه، کیفیت مدیریت، کیفیت سود و کیفیت نقدینگی بر بازده سرمایه تعدیل شده به ریسک در بانک‌ها معنی دار تلقی شد، بدین معنا که با بهبود این شاخص‌ها می‌توان RAROC را نیز بهبود بخشید. از طرف دیگر رابطه‌ای بین کیفیت دارایی‌ها و حساسیت نسبت به ریسک بازار با این شاخص یافت نشد.

محمدی و ملکیان (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان ارائه مدلی جهت سنجش سلامت مالی در بانکداری ایران بیان کردند که پنج عامل برتر در سلامت بانکداری به ترتیب شامل انتخاب مدیریت ارشد از طریق فرآیندهای کارمندیابی و ملحوظ نظر داشتن صلاحیت موردنیاز برای پست مدیریت ارشد، وجود کمیته حسابرسی در بانک، نسبت کفایت

سرمایه، تعیین راهبرد و خط‌مشی سلامت مالی بانک و ساختار سازمانی توسط هیئت‌مدیره و نسبت تسهیلات غیرجاری/تسهیلات می‌باشد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ هدف پژوهشی کاربردی و از نظر شیوه اجرا در زمره پژوهش‌های توصیفی-علی دسته‌بندی می‌شود. همچنین از روش کتابخانه‌ای و آرشیوی جهت گردآوری داده‌های موردنیاز آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده گردید. به دلیل دسترسی، مربوط بودن و قابل‌اتکا بودن اطلاعات، جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران را شامل می‌شود که در نهایت اطلاعات ۱۰ بانک طبق الگوی غربال‌گری سیستماتیک انتخاب و داده‌های آن‌ها جهت حصول به نمونه کافی همانند پژوهش‌های مشابه برای یک دوره زمانی ۱۰ ساله ۱۳۹۳ لغایت ۱۴۰۲ گردآوری شد. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد پنل دیتا و با استفاده از نرم‌افزار ایویوز^۱ ۱۲ در آزمون فرضیه‌ها صورت پذیرفته است.

مدل‌های رگرسیونی پژوهش

مدل رگرسیونی آزمون فرضیه اول تا ششم پژوهش

$$\text{Credit}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CA}_{it} + \beta_2 \text{AQ}_{it} + \beta_3 \text{MQ}_{it} + \beta_4 \text{ES}_{it} + \beta_5 \text{LQ}_{it} \\ + \beta_6 \text{SMR}_{it} + \beta_7 \text{SIZE}_{it} + \beta_8 \text{FAGE}_{it} + \beta_9 \text{inflation}_{it} \\ + \beta_{10} \text{GDP growth}_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل رگرسیونی آزمون فرضیه هفتم تا دوازدهم پژوهش

$$\text{Credit}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CA}_{it} + \beta_2 \text{AQ}_{it} + \beta_3 \text{MQ}_{it} + \beta_4 \text{ES}_{it} + \beta_5 \text{LQ}_{it} \\ + \beta_6 \text{SMR}_{it} + \beta_7 \text{Comp}_{it} + \beta_8 \text{CA}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_9 \text{AQ}_{it} \\ \times \text{Comp}_{it} + \beta_{10} \text{MQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{11} \text{ES}_{it} \times \text{Comp}_{it} \\ + \beta_{12} \text{LQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{13} \text{SMR}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{14} \text{SIZE}_{it} \\ + \beta_{15} \text{FAGE}_{it} + \beta_{16} \text{inflation}_{it} + \beta_{17} \text{GDP growth}_{it} + \varepsilon_{it}$$

^۱ Eviews

تعاریف عملیاتی متغیرها

متغیر وابسته پژوهش: تسهیلات دریافتی مشتریان بانک (Credit) به تبعیت از پژوهش‌های پیشین مانند (Mong (2025) از نرخ رشد وام‌ها یا تسهیلات اعطایی ارائه شده توسط بانک‌ها برای محاسبه متغیر وابسته استفاده شده است.

متغیر مستقل پژوهش: شاخص‌های سلامت مالی بانک‌ها (CAMELS) بر اساس پژوهش‌های پیشین مانند مسعودی و همکاران (۱۴۰۰) و (Mong (2025) و فتاحی و همکاران (۱۳۹۶) از شاخص کملز (CAMELS) برای سنجش شاخص سلامت بانک‌ها استفاده می‌شود. شاخص‌های کملز با اصول ۲۹ گانه کنترل ریسک بانک که توسط کمیته بال نیز منتشر شده همخوانی دارد و از این نظر از اعتبار بالایی برخوردار است. این شاخص از شاخص‌های پرکاربرد در زمینه بررسی سلامت بانک‌هاست. این شاخص متشکل از کفایت سرمایه (C) و کیفیت دارایی (A) و کیفیت مدیریت (M) و وضعیت سودآوری (E) و کیفیت نقدینگی (L) و حساسیت به مخاطرات بازار (S) است که در جدول زیر به طور کامل تشریح شده است.

جدول (۱): شیوه عملیاتی شدن متغیر مستقل پژوهش

ردیف	نام متغیر	شیوه اجرایی
۱	کفایت سرمایه (C)	نسبت سرمایه پایه به دارایی موزون به ریسک
۲	کیفیت دارایی (A)	مانده مطالبات غیر جاری به تسهیلات
۳	کیفیت مدیریت (M)	نسبت درآمد عملیاتی به هزینه عملیاتی
۴	وضعیت سودآوری (E)	نسبت سود قبل از کسر مالیات به کل دارایی‌ها
۵	کیفیت نقدینگی (L)	نسبت دارایی‌های نقد به کل دارایی‌ها
۶	حساسیت به مخاطرات بازار (S)	وابستگی سود خالص به سودآوری صنعت بانکداری

متغیر تعدیلگر پژوهش: رقابت در صنعت بانکی (comp)

به تبعیت از پژوهش نمکی و همکاران (۱۴۰۲)، پوستین چی و همکاران (۱۳۹۵)، گلی و اسکندری (۱۳۹۸) و رقابت در صنایع توسط شاخص لرنر محاسبه می‌شود. شاخص لرنر

اصلاح شده نخستین بار توسط لرنر در سال ۱۹۳۴ معرفی شد و بر مبنای شکاف قیمتی بین قیمت و هزینه نهایی بنا شده است. قدرت انحصاری یک بانک، با شکاف نسبی میان قیمت‌ها و هزینه‌ها تعیین می‌شود. هرچه این شکاف بزرگ‌تر باشد، آسیب بیشتری به رفاه اجتماعی و تخصیص بهینه منابع وارد می‌شود؛ بنابراین، قدرت انحصاری برابر است با تفاوت بین قیمت (که بالاتر از هزینه نهایی است) و قیمتی که در یک بازار کاملاً رقابتی وجود می‌داشت؛ یعنی افزایش هزینه‌های تسهیلات در مقایسه با وضعیت رقابتی. شاخص لرنر در اقتصاد برای اندازه‌گیری انحصار در بازارهای سپرده‌گذاری و وام‌دهی بانکی به کار می‌رود. شاخص‌های لرنر و لرنر اصلاح شده، معمولاً به‌عنوان معیارهای جایگزین برای ارزیابی رقابت‌پذیری بانک‌ها استفاده می‌شوند. شاخص لرنر (به‌طور کلاسیک) حدی بین قیمت نهایی و هزینه نهایی و صفر است. زمانی که بخش بانکی کاملاً رقابتی باشد، شاخص لرنر صفر خواهد بود و حداکثر هزینه یک بانک را نشان می‌دهد. این شاخص با این فرض محاسبه می‌شود که هدف نهایی، کاهش هزینه خدمات یا تبدیل بازار به عاملی جایگزین برای کارایی بانک است. کارایی یک بانک، نسبت سودآوری آن را افزایش می‌دهد (سود به‌عنوان تفاوت بین درآمد و هزینه تعریف می‌شود). علاوه بر این، هرچه بانک کارآمدتر باشد، بازار نیز کارآمدتر است؛ به‌عبارت‌دیگر، این تفاوت به سودآوری بانک مربوط می‌شود و هزینه نهایی نیز بیانگر عملکرد بانک است (ابونوری و همکاران، ۱۳۹۶).

$$\text{Adjusted Lerner} = \frac{nit + Cit - mcit * qit}{nit + Cit}$$

که در آن:

n_{it} : سود بانک i در زمان t است.

C_{it} : کل هزینه بانک i در زمان t است.

q : ستانده بانک یعنی تسهیلات اعطایی بانک است.

mc_{it} : هزینه نهایی بانک است که از مشتق تابع هزینه ترانسلوگ نسبت به تسهیلات

محاسبه می‌شود. شاخص تعدیل شده لرنر نیز در بین مقادیر (۱ و ۰) قرار دارد.

متغیرهای کنترلی پژوهش

به تبعیت از پژوهش (Mong (2025) متغیرهای زیر در جهت کنترل عوامل ناخواسته به عنوان متغیرهای کنترلی پژوهش در مدل معرفی شده است. اندازه بانک (SIZE): اندازه بانک حاصل لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها می‌باشد (رادفر و همکاران، ۱۳۹۸).

عمر بانک (FAGE): لگاریتم طبیعی تاریخ تأسیس بانک. نوسان نرخ تورم (inflation): انحراف معیار سه دوره گذشته نرخ تورم اعلام شده از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. رشد تولید ناخالص داخلی (GDP growth): رشد تولید ناخالص داخلی از تفاضل تولید ناخالص داخلی دوره جاری از دوره قبل تقسیم بر دوره قبل محاسبه می‌شود.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر شامل آمار توصیفی و آمار استنباطی است که در ادامه ابتدا آمار توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد	میانگین	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
تسهیلات مالی	Credit	۰,۳۵۳	۱,۳۲۵	۰,۰۸۴	۰,۲۴۲
رقابت در صنعت بانکداری	Comp	۰,۷۶۴	۰,۹۳۸	۰,۲۳۶	۰,۱۶۴
کفایت سرمایه	CA	۰,۰۴۱۰	۰,۱۱۸	-۰,۰۵۸	۰,۰۵۴۰
کیفیت دارایی	AQ	۰,۰۱۰۴	۰,۰۲۳۶	۰,۰۰۳۳	۰,۰۰۶۰
کیفیت مدیریت	MQ	۱,۱۴۱	۴,۸۷۹	-۰,۸۷۷	۱,۵۷۴
وضعیت سودآوری	ES	۰,۰۱۵۳	۰,۰۴۶۵	-۰,۰۱۳۷	۰,۰۱۷۰
کیفیت نقدینگی	LQ	۰,۰۵۶۳	۰,۲۳۸	۰,۰۰۶۵	۰,۰۴۷۵
حساسیت به مخاطرات بازار	SMR	۰,۰۹۴۴	۰,۵۵۳	-۰,۱۱۰	۰,۱۶۱
اندازه بانک	SIZE	۲۰,۵۴	۲۲,۷۵۰	۱۷,۸۷	۱,۳۸۵
عمر بانک	FAGE	۳,۱۶۳	۴,۲۰۴	۲,۰۷۹	۰,۵۸۰
نوسان نرخ تورم	inflation	۰,۰۷۰۶	۰,۱۶۱	۰,۰۰۴۵	۰,۰۵۲۱
رشد تولید ناخالص داخلی	GDP growth	۰,۰۲۳۶	۰,۰۸۷۱	-۰,۰۲۹۸	۰,۰۳۶۲

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال مقدار میانگین برای متغیر رشد تسهیلات بانکی برابر با (۰,۳۵۳) می‌باشد که نشان می‌دهد بیشتر داده‌ها حول این نقطه تمرکز یافته‌اند، در واقع بانک‌ها به‌طور میانگین حدود ۳۵ درصد رشد در اعطای تسهیلات داشته‌اند. به‌طور کلی پارامترهای پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. از مهم‌ترین پارامترهای پراکندگی، انحراف معیار است. مقدار این پارامتر برای کیفیت مدیریت برابر (۱,۵۷۴) و برای کیفیت دارایی (۰,۰۰۶) می‌باشد که نشان می‌دهد این دو متغیر به ترتیب دارای بیشترین و کمترین انحراف معیار هستند. کمینه و بیشینه نیز کمترین و بیشترین را در هر متغیر نشان می‌دهد.

جدول (۳): نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی

مدل آزمون	آماره آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
مدل اول پژوهش	۵۹,۴۹۰	۰,۶۶۹	عدم وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم پژوهش	۷۵,۵۱	۰,۴۹۵	عدم وجود ناهمسانی واریانس
مدل اول پژوهش	۲,۶۰۸	۰,۲۷۱	عدم وجود خودهمبستگی
مدل دوم پژوهش	۲,۸۰۲	۰,۲۴۶	عدم وجود خودهمبستگی

نتایج حاصل در جدول (۳) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری آزمون‌ها در مدل‌های پژوهش بیشتر از ۵ درصد می‌باشد و بیانگر عدم وجود ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی در جملات اخلاص مدل‌ها می‌باشد (افلاطونی، ۱۳۹۷).

جدول (۴): نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

مدل آزمون	آماره آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
مدل اول پژوهش	۱,۱۸۹	۰,۳۱۳	پذیرش الگوی داده‌های تلفیقی
مدل دوم پژوهش	۱,۰۳۹	۰,۴۱۷	پذیرش الگوی داده‌های تلفیقی

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول (۴) مشاهده می شود که سطح معناداری آزمون چاو برای مدل آزمون فرضیه های پژوهش کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر پذیرش الگوی داده های تلفیقی است (افلاطونی، ۱۳۹۷).

جدول (۵): نتیجه آزمون فرضیه اول تا ششم پژوهش

$\text{Credit}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CA}_{it} + \beta_2 \text{AQ}_{it} + \beta_3 \text{MQ}_{it} + \beta_4 \text{ES}_{it} + \beta_5 \text{LQ}_{it} + \beta_6 \text{SMR}_{it} + \beta_7 \text{SIZE}_{it} + \beta_8 \text{FAGE}_{it} + \beta_9 \text{inflation}_{it} + \beta_{10} \text{GDP growth}_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیر وابسته: تسهیلات مالی						
VIF	معناداری	آماره t	خطای استاندارد	ضرایب	نماد	متغیرها
۱,۰۱	۰,۰۰۰۰	۷,۳۲۹	۰,۰۹۴۲	۰,۶۹۰۶	CA	کفایت سرمایه
۱,۷۳	۰,۰۰۰۶	۲,۸۰۵	۲,۶۶۳	۷,۴۷۴	AQ	کیفیت دارایی
۱,۰۶	۰,۴۰۴	-۰,۰۸۳۷	۰,۰۲۰۲	-۰,۰۱۶	MQ	کیفیت مدیریت
۱,۰۵	۰,۰۱۷	۲,۴۱۹	۱,۴۵۵	۳,۵۲۲	ES	وضعیت سودآوری
۱,۰۳	۰,۰۰۰۰	۵,۵۰۴	۰,۱۰۲	۰,۵۶۱۶	LQ	کیفیت نقدینگی
۱,۶۵	۰,۰۸۸	-۱,۷۲۱	۰,۱۰۲۸	-۰,۱۷۷	SMR	حساسیت به مخاطرات بازار
۱,۸۴	۰,۰۰۰۱	۴,۰۵۶	۰,۰۱۲۵	۰,۰۵۰۹	SIZE	اندازه بانک
۱,۳۶	۰,۰۲۷۸	-۲,۲۳۶	۰,۰۱۵۴	-۰,۰۳۴	FAGE	عمر بانک
۱,۰۴	۰,۰۰۰۰	-۵,۴۱۳	۰,۱۱۳	-۰,۶۱۳	inflation	نوسان نرخ تورم
۱,۰۷	۰,۰۰۰۰	۶,۴۳۲	۰,۰۹۹۵	۰,۶۴۰	GDP	رشد تولید ناخالص داخلی
-	۰,۰۰۰۱	-۴,۲۴۲	۰,۲۵۸	-۱,۰۹۷		عرض از مبدأ
		۰,۶۹۰				ضریب تعیین
		۱,۸۴۷				دوربین واتسون
		۱۹,۸۶۱۴۴				آماره F
		۰,۰۰۰۰				سطح معناداری

نتایج جدول (۵) نشان می دهد که متغیر کفایت سرمایه بانک با ضریب مثبت (۰,۶۹۰) و

سطح معناداری زیر ۵ درصد (۰,۰۰۰۰) تأثیر مستقیم و معناداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. در واقع هر چه نسبت کفایت سرمایه بانک بالاتر باشد، تسهیلات بانکی به مشتریان افزایش می‌یابد. متغیر کیفیت دارایی بانک با ضریب مثبت (۷,۴۷) و سطح معناداری زیر ۵ درصد (۰,۰۰۶) تأثیر مستقیم و معناداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. در واقع هر چه کیفیت دارایی بانک بالاتر باشد، تسهیلات بانکی به مشتریان افزایش می‌یابد. متغیر کیفیت مدیریت بانک با سطح معناداری بالاتر از ۵ درصد (۰,۴۰۴) تأثیری بر تسهیلات بانکی ندارد؛ بنابراین فرضیه سوم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته نمی‌شود. متغیر وضعیت سودآوری بانک با ضریب مثبت (۳,۵۲) و سطح معناداری زیر ۵ درصد (۰,۰۱۷) تأثیر مستقیم و معناداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه چهارم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. در واقع هر چه وضعیت سودآوری بانک بالاتر باشد، تسهیلات بانکی به مشتریان افزایش می‌یابد. متغیر کیفیت نقدینگی بانک با ضریب مثبت (۰,۵۶۱) و سطح معناداری زیر ۵ درصد (۰,۰۰۰) تأثیر مستقیم و معناداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه پنجم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. در واقع هر چه وضعیت کیفیت نقدینگی بانک بالاتر باشد، تسهیلات بانکی به مشتریان افزایش می‌یابد. متغیر حساسیت به مخاطرات بازار با ضریب منفی (۰,۱۷۷-) و سطح معناداری زیر ۱۰ درصد (۰,۰۸۸) تأثیر معکوس و معناداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه ششم پژوهش در سطح خطای ۱۰ درصد پذیرفته می‌شود. در واقع هر چه حساسیت به مخاطرات بازار از سوی بانک بالاتر باشد، تسهیلات بانکی به مشتریان کاهش می‌یابد. متغیرهای کنترلی اندازه بانک، عمر بانک، رشد تولید ناخالص و نوسانات نرخ تورم با سطح معناداری زیر ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر وابسته پژوهش دارند. ضریب تعیین برابر با ۶۹ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۶۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. همچنین مقدار دوربین واتسون برابر عدد ۱,۸۴۷ می‌باشد و از این رو که ما بین عدد ۱,۵۰ تا

۲,۵۰ می‌باشد، نشان می‌دهد که بین جملات اخلاص مدل خودهمبستگی شدیدی وجود ندارد. آماره هم‌خطی زیر عدد ۵ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی شدید بین متغیرهای پژوهش وجود ندارد. آماره آزمون (F) با سطح معناداری زیر ۵ درصد نشان می‌دهد که مدل پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است.

جدول (۶): نتیجه آزمون فرضیه هفتم تا دوازدهم پژوهش

$\text{Credit}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CA}_{it} + \beta_2 \text{AQ}_{it} + \beta_3 \text{MQ}_{it} + \beta_4 \text{ES}_{it} + \beta_5 \text{LQ}_{it} + \beta_6 \text{SMR}_{it} + \beta_7 \text{Comp}_{it} + \beta_8 \text{CA}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_9 \text{AQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{10} \text{MQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{11} \text{ES}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{12} \text{LQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{13} \text{SMR}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{14} \text{SIZE}_{it} + \beta_{15} \text{FAGE}_{it} + \beta_{16} \text{inflation}_{it} + \beta_{17} \text{GDP growth}_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیر وابسته: تسهیلات مالی						
VIF	معناداری	آماره t	خطای استاندارد	ضرایب	نماد	متغیرها
۱,۰۱	۰,۴۱۷	-۰,۸۱۵	۰,۵۷۳	-۰,۴۶۷	CA	کفایت سرمایه
۱,۷۳	۰,۷۶۹	۰,۲۵۹	۹,۳۵۷	۲,۴۲۵	AQ	کیفیت دارایی
۱,۰۶	۰,۰۷۴	۱,۸۱۰	۰,۱۷۱	۰,۳۱۰	MQ	کیفیت مدیریت
۱,۰۵	۰,۰۳۲	-۲,۱۶۹	۷,۶۹۸	-۱۶,۷۰	ES	وضعیت سودآوری
۱,۰۳	۰,۱۱۸	۱,۵۷۸	۰,۸۸۶	۱,۳۹۹	LQ	کیفیت نقدینگی
۱,۶۵	۰,۲۲۳	-۱,۲۲۷	۰,۳۰۴	-۰,۳۷	SMR	حساسیت به مخاطرات بازار
۱,۲۰	۰,۴۵۸	-۰,۷۴۵	۰,۱۸۴	-۰,۱۳۷	Comp	رقابت در صنعت بانکداری
۲,۰۱	۰,۰۴۵	۲,۰۳۴	۰,۷۰۲	۱,۴۲۹	CA× Comp	کفایت سرمایه × رقابت در صنعت
۲,۱۵	۰,۸۱۵	۰,۲۳۴	۱۲,۶۱	۲,۹۶۲	AQ× Comp	کیفیت دارایی × رقابت در صنعت
۲,۲۰	۰,۰۵۶۲	-۱,۹۳۷	۰,۱۸۷	-۰,۳۶۳	MQ× Comp	کیفیت مدیریت × رقابت در صنعت
۲,۰۲	۰,۰۰۶	۲,۷۹۱	۸,۸۱۱	۲۴,۶۰	ES× Comp	وضعیت سودآوری × رقابت در صنعت
۲,۵۴	۰,۳۴۶	-۰,۹۴۷	۱,۰۲۶	-۰,۹۷۳	LQ× Comp	کیفیت نقدینگی × رقابت در صنعت
۱,۹۸	۰,۷۲۹	۰,۳۴۷	۰,۴۵۲	۰,۱۵۷	SMR× Comp	حساسیت به مخاطرات بازار ×

$\text{Credit}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CA}_{it} + \beta_2 \text{AQ}_{it} + \beta_3 \text{MQ}_{it} + \beta_4 \text{ES}_{it} + \beta_5 \text{LQ}_{it} + \beta_6 \text{SMR}_{it} + \beta_7 \text{Comp}_{it} + \beta_8 \text{CA}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_9 \text{AQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{10} \text{MQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{11} \text{ES}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{12} \text{LQ}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{13} \text{SMR}_{it} \times \text{Comp}_{it} + \beta_{14} \text{SIZE}_{it} + \beta_{15} \text{FAGE}_{it} + \beta_{16} \text{inflation}_{it} + \beta_{17} \text{GDP growth}_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیر وابسته: تسهیلات مالی						
VIF	معداداری	آماره t	خطای استاندارد	ضرایب	نماد	متغیرها
						رقابت در صنعت
۱,۰۲	۰,۰۰۰۰	۵,۰۲۳	۰,۰۱۲۴	۰,۰۶۲۳	SIZE	اندازه بانک
۱,۱۰	۰,۰۳۲	-۲,۱۷۸	۰,۰۱۶۰	-۰,۰۳۴	FAGE	عمر بانک
۱,۰۱	۰,۰۰۰۰	-۶,۱۸۲	۰,۱۱۶	-۰,۷۲۱	inflation	نوسان نرخ تورم
۱,۱۰	۰,۰۰۰۰	۶,۴۴۷	۰,۰۹۸۶	۰,۶۳۶	GDP growth	رشد تولید ناخالص داخلی
-	۰,۰۰۰۱	-۴,۲۶۷	۰,۲۸۷	-۱,۲۲۷		عرض از مبدأ
		۰,۷۴۴				ضریب تعیین
		۱,۷۴۵				دوربین واتسون
		۱۴,۰۳۷۹				آماره F
		۰,۰۰۰۰				سطح معداداری

نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد که تعامل رقابت در صنعت بانکداری و کفایت سرمایه بانک با ضریب مثبت (۱,۴۲) و سطح معداداری زیر ۵ درصد (۰,۰۴۵) تأثیر مستقیم و معداداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه هفتم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. تعامل رقابت در صنعت بانکداری و متغیر کیفیت دارایی بانک با سطح معداداری بالاتر از ۵ درصد (۰,۸۱۵) تأثیر معداداری بر تسهیلات بانکی ندارد؛ بنابراین فرضیه هشتم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته نمی‌شود. تعامل رقابت در صنعت بانکداری و متغیر کیفیت مدیریت بانک با ضریب منفی (-۰,۳۶۳) و سطح معداداری کمتر از ۱۰ درصد (۰,۰۵۶۲) تأثیر معکوس بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه نهم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. تعامل رقابت در صنعت بانکداری و متغیر وضعیت سودآوری بانک با ضریب مثبت (۲۴,۶۰) و سطح معداداری زیر ۵ درصد (۰,۰۰۶) تأثیر مستقیم و معداداری بر تسهیلات بانکی دارد؛ بنابراین فرضیه دهم پژوهش در سطح

خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. تعامل رقابت در صنعت بانکداری و متغیر کیفیت نقدینگی بانک با سطح معناداری بالاتر از ۵ درصد (۰,۳۴۶) تأثیر معناداری بر تسهیلات بانکی ندارد؛ بنابراین فرضیه یازدهم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته نمی‌شود. تعامل رقابت در صنعت بانکداری و متغیر حساسیت به مخاطرات بازار با سطح معناداری بالاتر از ۵ درصد (۰,۷۲۹) تأثیر معناداری بر تسهیلات بانکی ندارد؛ بنابراین فرضیه دوازدهم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته نمی‌شود. متغیرهای کنترلی اندازه بانک، عمر بانک، رشد تولید ناخالص و نوسانات نرخ تورم با سطح معناداری زیر ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر وابسته پژوهش دارند. ضریب تعیین برابر با ۷۴,۴ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۷۴,۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. همچنین مقدار دورین واتسون برابر عدد ۱,۷۴۵ می‌باشد و از این رو که ما بین عدد ۱,۵۰ تا ۲,۵۰ می‌باشد، نشان می‌دهد که بین جملات اخلال مدل خودهمبستگی شدیدی وجود ندارد. آماره هم‌خطی زیر عدد ۵ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی شدید بین متغیرهای پژوهش وجود ندارد. آماره آزمون (F) با سطح معناداری زیر ۵ درصد نشان می‌دهد که مدل پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به واکاوی نقش شاخص‌های سلامت مالی بر میزان تسهیلات اعطایی به مشتریان، با در نظر گرفتن اثر تعدیل‌کننده رقابت در صنعت پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که سلامت مالی بانک‌ها، به‌ویژه از منظر کفایت سرمایه، کیفیت دارایی، وضعیت سودآوری و کیفیت نقدینگی، به‌طور مستقیم و معناداری بر توانایی آن‌ها در ارائه تسهیلات بیشتر به مشتریان تأثیر مثبت دارد. این امر بر اهمیت ثبات و استحکام مالی بانک‌ها در نقش آفرینی مؤثر در اقتصاد کشور تأکید می‌کند. در مقابل، حساسیت به مخاطرات بازار دارای تأثیر معکوس و معناداری بر تسهیلات اعطایی است که نشان‌دهنده احتیاط بانک‌ها در شرایط پرریسک‌تر است. یافته‌های مربوط به تعامل رقابت نیز ابعاد پیچیده‌تری از این رابطه را آشکار می‌سازد. رقابت در صنعت بانکداری در ترکیب با کفایت سرمایه و

وضعیت سودآوری بانک‌ها، منجر به افزایش تسهیلات بانکی می‌شود که می‌تواند به معنای تلاش بانک‌های سالم‌تر در محیط رقابتی برای جذب مشتریان بیشتر از طریق ارائه تسهیلات باشد. این در حالی است که تعامل رقابت با کیفیت مدیریت تأثیر معکوسی بر تسهیلات داشته و با کیفیت دارایی، کیفیت نقدینگی و حساسیت به مخاطرات بازار تأثیر معناداری بر تسهیلات دریافتی مشتریان مشاهده نشده است.

یافته‌های پژوهش حاضر نه تنها درک عمیق‌تری از پویایی‌های اعطای تسهیلات بانکی ارائه می‌دهد، بلکه پیامدهای مهمی برای سیاست‌گذاران بانکی و مدیران نهادهای مالی در جهت ارتقای سلامت سیستم بانکی و تسهیل دسترسی به منابع مالی دارد. تعامل رقابت و کفایت سرمایه تأثیر مستقیم و معنادار بر تسهیلات بانکی دارد. این یافته بسیار مهم است. در یک محیط رقابتی، بانک‌هایی که از کفایت سرمایه بالاتری برخوردارند، می‌توانند از مزیت رقابتی خود برای اعطای تسهیلات بیشتر استفاده کنند. این امر نشان می‌دهد که رقابت می‌تواند در کنار سرمایه کافی، به افزایش جریان اعتبار در اقتصاد کمک کند. همچنین بانک‌های سودآورتر در محیط رقابتی نیز تمایل بیشتری به اعطای تسهیلات دارند. در یک بازار رقابتی، بانک‌های سودآورتر می‌توانند از این توانایی مالی برای رقابت مؤثرتر، مثلاً از طریق کاهش حاشیه سود یا بهبود خدمات، استفاده کنند و در نتیجه، حجم تسهیلات خود را افزایش دهند. تعامل رقابت و کیفیت مدیریت تأثیر معکوس بر تسهیلات بانکی دارد. ممکن است در یک محیط رقابتی، مدیران با کیفیت‌تر، به جای افزایش صرف تسهیلات، بر مدیریت بهینه ریسک و پایداری بلندمدت تمرکز بیشتری داشته باشند. این می‌تواند به معنای رویکرد محتاطانه‌تر در اعطای وام‌های جدید در شرایط رقابتی باشد تا از انباشت ریسک‌های نامناسب جلوگیری شود. همچنین ممکن است فشارهای رقابتی، مدیران را وادار به اتخاذ تصمیماتی کند که در کوتاه‌مدت به کاهش حجم تسهیلات منجر شود، اما در بلندمدت برای سلامت بانک مفید باشد. نتایج حاصل شده می‌تواند با نتایج پژوهش‌هایی چون مونگ (۲۰۲۵)، نیر و زیچینو (۲۰۲۳)، بوستامانت و همکاران (۲۰۱۹)، رولت (۲۰۲۲)، سبجانی و رزم آهنگ (۱۳۹۷) و دانگ و یگویان (۲۰۲۳) همسو باشد.

پژوهش حاضر با بررسی نقش شاخص‌های سلامت مالی بر تسهیلات اعطایی و اثر تعدیل‌کننده رقابت، بینش‌های مهمی را برای صنعت بانکداری ایران فراهم می‌سازد. نتایج اصلی نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنادار شاخص‌های کفایت سرمایه، سودآوری و کیفیت دارایی بر حجم تسهیلات است. این یافته در بستر اقتصاد ایران که وابستگی شدیدی به تأمین مالی بانکی دارد، اهمیت حیاتی پیدا می‌کند؛ زیرا ثبات مالی نهادهای واسطه را مستقیماً به توانایی آن‌ها در تأمین مالی بخش خصوصی گره می‌زند. همچنین، تأثیر معکوس حساسیت به مخاطرات بازار، رفتار محتاطانه بانک‌ها در مواجهه با شوک‌های کلان را تأیید می‌کند.

۱. تفسیر نتایج در چارچوب اقتصاد ایران

نتایج حاصل از تعاملات رقابتی، ساختار خاص بازار ایران را روشن می‌سازد: رقابت به مثابه اهرم مشروط: تعاملات مثبت رقابت × کفایت سرمایه رقابت × کفایت سرمایه و رقابت × سودآوری رقابت × سودآوری نشان می‌دهد که رقابت در ایران، به‌عنوان یک عامل تشدیدکننده عمل می‌کند، اما این اثرگذاری مشروط به داشتن بنیه مالی قوی است. بانک‌های با سرمایه و سودآوری بالاتر، از فضای رقابتی برای افزایش سهم بازار و تزریق نقدینگی بیشتر استفاده می‌کنند. این موضوع تأکید می‌کند که تلاش برای رقابت صرف، بدون تقویت زیرساخت‌های مالی (کفایت سرمایه و مدیریت سودآوری)، برای تحریک عرضه اعتبار در ایران ناکارآمد خواهد بود؛ چالشی که بانک‌ها همواره درگیر آن بوده‌اند.

چالش بلوغ مدیریتی در رقابت: تأثیر معکوس تعامل رقابت × کیفیت مدیریت رقابت × کیفیت مدیریت حاکی از آن است که عدم بلوغ مدیریتی در مواجهه با فشارهای رقابتی، مانع انتقال پتانسیل مدیریتی به عملکرد تسهیلات‌دهی می‌شود. در یک محیط رقابتی شدید، ممکن است مدیران به دلیل فشارهای نظارتی یا عدم قطعیت‌های محیطی، رویکردی بیش‌ازحد محتاطانه اتخاذ کرده و برای حفظ پایداری بلندمدت، حجم وام‌دهی را کنترل کنند.

۲. راهکارهای سیاستی مبتنی بر یافته‌ها

بر اساس تحلیل فوق، راهکارهای سیاستی زیر برای نهادهای ناظر (بانک مرکزی) پیشنهاد می‌شود:

تقویت هم‌زمان بنیه مالی و رقابت: سیاست‌گذاران باید با اولویت‌دهی به اجرای سخت‌گیرانه الزامات کفایت سرمایه و سودآوری زمینه را برای تبدیل رقابت به یک نیروی سازنده فراهم سازند.

بازنگری در حاکمیت شرکتی و ریسک‌پذیری: برای خنثی‌سازی تأثیر منفی تعامل رقابت و مدیریت، لازم است الزامات حاکمیت شرکتی تقویت‌شده و آموزش‌های تخصصی برای مدیران در زمینه ارزیابی ریسک‌های اعتباری در محیط رقابتی الزامی گردد. هدف باید دستیابی به تعادل میان رشد سهم بازار و پایداری مالی باشد.

تنظیم دقیق ابزارهای احتیاطی کلان: با توجه به حساسیت بانک‌ها به ریسک‌های بازار، استفاده از ابزارهای سیاست احتیاطی کلان باید به گونه‌ای تنظیم شود که نوسانات بازار را تعدیل کرده و امکان فعالیت بانک‌های دارای سلامت مالی بالا را در شرایط باثبات به‌عنوان موتور محرک تأمین مالی فراهم سازد.

درنهایت، دستیابی به یک سیستم بانکی کارآمد در ایران مستلزم رویکردی دوگانه است: حفظ و تقویت سلامت مالی بنیادین (سپر محافظ) و درعین حال، ایجاد یک محیط رقابتی که این سلامت را به خروجی مطلوب اقتصادی (افزایش تسهیلات) تبدیل کند. این یافته‌ها با تحقیقات پیشین (مانند مونگ، ۲۰۲۵) همسو بوده و بر لزوم تمرکز سیاست‌گذار بر ارتقای شاخص‌های کلیدی سلامت مالی در بستر رقابتی تأکید می‌ورزد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارد.

ORCID

Mehdi Rezaei
Hamed Kargar

<http://orcid.org/0000-0003-1809-3850>

<http://orcid.org/0000-0003-2625-9363>

منابع

- امیری، حسین؛ قلیچ، وهاب. (۱۳۹۹). تحلیلی بر نقش رقابت پذیری بانک‌ها در مقاوم‌سازی صنعت بانکی؛ شواهدی از بانک‌های منتخب ایران. *مطالعات راهبردی بسیج سال بیست و سوم پاییز ۱۳۹۹* شماره ۸۸. https://bsrq.cuir.ac.ir/article_129100.html
- پوستین چی، معجبی؛ تحصیلی، حسن؛ کریم‌زاده مصطفی. (۱۳۹۵). تأثیر رقابت بانکداری بر ثبات بانک‌ها. *دوفصلنامه اقتصاد پولی و مالی*. ۲۳(۱۱)، ۱۲۳-۱۴۵. doi: 10.22067/pm.v23i11.33737
- حسینی، نیلوفر سادات. (۱۴۰۳). ارزیابی تأثیر شاخص‌های سلامت بانکی بر سودآوری بانک‌های تجاری غیردولتی ایران. *مطالعات راهبردی مالی و بانکی*، ۲(۳)، ۱۶۳-۱۷۶. doi: 10.22105/fbs.2024.473358.1108
- زنگنه، احسان؛ زمانیان، غلامرضا؛ شهیکی تاش، محمدنبی؛ چشمی، علی. (۱۴۰۱). بررسی اثرات نامتقارن عوامل اقتصادی بر سطح تسهیلات بانکی. *پژوهشنامه اقتصادی* ۲۲(۱۷)، ۱۰۹-۱۵۶. doi: 10.22054/joer.2023.67862.1063.156
- سبحانی، حسن و رزم آهنگ، مهدی. (۱۳۹۷). تبعات ریسک‌پذیری و رقابت بانک‌ها در جذب سپرده در شرایط عدم تقارن اطلاعات؛ مطالعه موردی نظام بانکی ایران. *راهبرد اقتصادی* ۷(۲۶)، ۱-۱۹. https://econrahbord.csr.ir/article_103342.html?lang=en
- عبداللهی پور، محمدصادق، بت‌شکن، محمدهاشم و سرگزایی، مصطفی. (۱۳۹۹). ارزیابی اثر شاخص‌های کملز (CAMELS) بر بازده سرمایه تعدیل‌شده به ریسک (RAROC) در بانک‌های پذیرفته‌شده در بازار سرمایه ایران. *چشم‌انداز مدیریت مالی*، ۱۰(۳۲)، ۵۷-۸۰. doi: 10.52547/JFMP.10.32.57
- محمدی، معصومه و ملکیان، اسفندیار. (۱۳۹۸). ارائه مدلی جهت سنجش سلامت مالی در بانکداری ایران با در نظر گرفتن شاخص‌های کملز و حاکمیت شرکتی. *اقتصاد پولی مالی*، ۲۶(۱۸)، ۱۲۱-۱۵۴. doi: 10.22067/pm.v26i17.74511.154-121
- مهربان پور، محمدرضا؛ نادری نورعینی، محمد مهدی؛ اینالو، عفت و اشعری، الهام. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۴(۵۴)، - . doi: 10.22054/qjma.2017.11251.1369
- نمکی، علی؛ راعی، رضا و پورطالبی جاغرق، محمد. (۱۴۰۲). رقابت بانکی و ریسک سیستمی نظام بانکداری ایران. *فصلنامه تحقیقات اقتصادی*، ۵۸(۳)، ۴۵۹-۴۸۵. doi: 10.22059/jte.2023.362423.1008835

نیکبخت، محمدرضا و قربانی، محمود. (۱۳۹۹). شناسایی شاخص‌های بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی بر اساس روش تحلیتم. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۷(۶۶)، ۵۱-۸۶.
doi: 10.22054/qjma.2019.46817.2058

References

- Adjei-Frimpong, K., Gan, C., & Hu, B. (2021). Competition in the banking industry: Empirical evidence from Ghana. *Journal of Banking Regulation*, 17(3), 159-175. <https://doi.org/10.1057/jbr.2014.24>
- Altunbas, Y., Gambacorta, L., & Marques-Ibanez, D. (2020). Bank risk and monetary policy. *Journal of Financial Stability*, 6(3), 121-129. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2009.07.001>
- Aysan, A. F., & Disli, M. (2019). Small business lending and credit risk: Granger causality evidence. *Economic Modelling*, 83, 245-255. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.02.014>
- Bain, J. S. (1956). *Barriers to New Competition*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674188037.c15>
- Becker, G. S. (1976). *The Economic Approach to Human Behavior*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226217062.001.0001>
- Ben Naceur, S., Marton, K., & Roulet, C. (2018). Basel III and bank lending: Evidence from the United States and Europe. *Journal of Financial Stability*, 39, 1-27. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2018.08.002>
- Berrospide, J. M., & Edge, R. M. (2010). The effects of bank capital on lending: What do we know, and what does it mean? *International Journal of Central Banking*, 6(4), 5-54. <https://doi.org/10.17016/feds.2010.44>
- Broner, F., Erce, A., Martin, A., & Ventura, J. (2014). Sovereign debt markets in turbulent times: Creditor discrimination and crowding-out effects. *Journal of Monetary Economics*, 61(1), 114-142. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2013.11.009>
- Bustamante, J., Cuba, W., & Nivin, R. (2019). *Determinants of credit growth and the bank-lending channel in Peru: A loan level analysis* (BIS Working Papers No. 803). The Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/work803.pdf>
- Carlson, M., Shan, H., & Warusawitharana, M. (2020). Capital ratios and bank lending: A matched bank approach. *Journal of Financial Intermediation*, 22(4), 663-687. <https://doi.org/10.1016/j.jfi.2013.06.003>
- Cornett, M. M., McNutt, J. J., Strahan, P. E., & Tehranian, H. (2011). Liquidity risk management and credit supply in the financial crisis. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 297-312. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.001>

- Debreu, G. (1951). The Coefficient of Resource Utilization. *Econometrica*, 19(3), 273-292. <http://dx.doi.org/10.2307/1906814>
- Dilla, S., Shahrin, A. R., & Zainir, F. (2024). Banking competition in Indonesia: does Fintech lending matters?. *Journal of Financial Economic Policy*, 16(4), 540-556. doi.10.1108/JFEP-12-2023-0365
- Eisenhardt, K. M. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review. *Academy of Management Review*, 14(1), 57-74. <https://doi.org/10.2307/258191>
- El Moussawi, C., & Mansour, R. (2022). Competition, cost efficiency and stability of banks in the MENA region. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 84, 143-170. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2021.12.005>
- Freixas, X., & Rochet, J. C. (2008). *Microeconomics of Banking*. MIT Press.
- Financial Stability. (2023). 53, Handle: RePEc:mtp:titles:0262062704
- Gennaioli, N., Martin, A., & Rossi, S. (2020). Sovereign default, domestic banks, and financial institutions. *Journal of Finance*, 69(2), 819-866. <https://doi.org/10.1111/jofi.12124>
- Gibbons, R. (1992). *Game Theory for Applied Economists*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400835881>
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-360. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.94043>
- Kim, D., & Sohn, W. (2017). The effect of bank capital on lending: Does liquidity matter? *Journal of Banking and Finance*, 77, 95-107. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2017.01.011>
- Košak, M., Li, S., Lončarski, I., & Marinč, M. (2015). Quality of bank capital and bank lending behavior during the global financial crisis. *International Review of Financial Analysis*, 37, 168-183. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2014.11.008>
- Laidroo, L. (2010). *Lending growth determinants and cyclicity: Evidence from CEE banks* (RBI Staff Studies). https://old.taltech.ee/public/1/laivi_laidroo/Paper_2012_04_20_final.pdf
- Louhichi, A., & Boujelbene, Y. (2017). Bank capital, lending and financing behaviour of dual banking systems. *Journal of Multinational Financial Management*, 41, 61-79. <https://doi.org/10.1016/j.mulfin.2017.05.009>
- Markowitz, H. (1952). Portfolio Selection. *Journal of Finance*. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1952.tb01525.x>
- Mong, M. (2025). The Impact of CAMELS on Banks' Credit in Cambodia: A Two-Step GMM Method. *Journal of Ecohumanism*, 4(1), 3080-3088. doi:10.62754/joe.v4i1.6105

- Nier, E., & Zicchino, L. (2023). *Bank weakness, loan supply and monetary policy*. The Bank of England. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1278443>
- Nippani, S., Muldoon, J., Yonai, D., & Matricano, D. (2024). Small-business owners and their choice of banks: Some lessons from the banking literature and game theory in the aftermath of the COVID-19 pandemic. *Journal of Small Business Management*, 1-26. <https://doi.org/10.1080/00472778.2024.2399191>
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
- Roulet, C. (2022). Basel III: Effects of capital and liquidity regulations on European bank lending. *Journal of Economics and Business*, 95, 26–46. <https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2017.10.001>
- Sifrain, R. (2024). The Effect of CAMEL Model on Loan Portfolio Quality of the Haitian Banking Sector. *Journal of Financial Risk Management*, 13(1), 42-57. doi.10.4236/jfrm.2024.131002
- Wang, H., Sua, L. S., & Dolar, B. (2024). CAMELS-DEA in assessing the role of major factors in achieving higher efficiency levels: evidence from Turkish banks. *Applied Economics*, 1-18. doi.10.1080/00036846.2024.2339186
- Xie, C., & Hu, S. (2024). Open banking: an early review. *Journal of Internet and Digital Economics*, 4(2), 73-82. doi.10.1108/JIDE-03-2024-0009
- Tan, Y., Charles, V., Belimam, D., & Dastgir, SH. (2021). Risk, competition, efficiency and its interrelationships: evidence from the Chinese banking industry. *Asian Review of Accounting*, 29(4), 579-598. DOI 10.1108/ARA-06-2020-0100.

References [In Persian]

- Abdollahi Poor, M. S., Botshekan, M. H., & Sargolzaei, M. (2020). Assessment of the Effect of CAMELS Indicators on Risk-Adjusted Return on Capital (RAROC) in the Banks listed in Iran's Stock Market. *Financial Management Perspective*, 10(32), 57-80. doi: 10.52547/JFMP.10.32.57 [In Persian]
- Amiri, H., & Ghelich, V. (2020). Analysis of the role of banks' competitiveness in strengthening the banking industry; Evidence from selected Iranian banks. *Basij Strategic Studies*, 23(88), 159-189. [In Persian]
- Hoseini, N. S. (2024). Evaluating the impact of banking health indicators on the profitability of non-governmental commercial banks in Iran. *Financial and Banking Strategic Studies*, 2(3), 163-176. doi: 10.22105/fbs.2024.473358.1108 [In Persian]
- Mehrbanpour, M. R., Naderi Nouraeini, M. M., Einalu, E., & Ashari, E. (2017). Influencing Factors on Bank Profitability. *Empirical Studies in*

- Financial Accounting*, 14(54), -. doi: 10.22054/qjma.2017.11251.1369 [In Persian]
- Mohammadi, M., & Malekiiian, E. (2019). Presentation of a model for measuring the financial health in banking of. *Monetary & Financial Economics*, 26(18), 121-154. doi: 10.22067/pm.v26i17.74511 [In Persian]
- Namaki, A., Raei, R., & Pourtalebi Jaghargh, M. (2023). Bank Competition and Systemic Risk of Banking System in Iran. *Journal of Economic Research (Tahghighat- E- Eghtesadi)*, 58(3), 459-485. doi: 10.22059/jte.2023.362423.1008835 [In Persian]
- Nikbakht, M., & Ghorbani, M. (2020). Identification of Indicators of Banks subject to Bankruptcy Crisis Based on Thematic Analysis Method. *Empirical Studies in Financial Accounting*, 17(66), 51-86. doi: 10.22054/qjma.2019.46817.2058 [In Persian]
- Poustinchi, M., Tahsili, H., & Karim Zadeh, M. (2016). The Effect of Competition in Banking on the Stability of Banks. *Monetary & Financial Economics*, 23(11), 123-145. doi: 10.22067/pm.v23i11.33737 [In Persian]
- Sobhani, H., & Razm-Ahang, M. (2018). The consequences of risk taking and competition of banks in attracting deposits in the conditions of information asymmetry; Case Study of the Banking System of Iran. (e103342). *Economic Strategy*, 7(26), e103342 [In Persian]
- Zanganeh, E., Zamanian, G., Shahiki Tash, M. N., & Cheshomi, A. (2022). Investigating the Asymmetric Effects of Economic Factors on the Level of Bank Facilities. *Economics Research*, 22(87), 109-156. doi: 10.22054/joer.2023.67862.1063 [In Persian]

استناد به این مقاله: رضایی، مهدی، کارگر، حامد. (۱۴۰۵). اثر شاخص‌های سلامت مالی بر میزان تسهیلات دریافتی مشتریان در بانک‌ها با لحاظ کردن نقش رقابت در صنعت، *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۲۳(۸۹)، ۸۷-۱۲۲. DOI: 10.22054/qjma.2026.88219.2714

Empirical Studies in Financial Accounting is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.